

GARNWERD – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

Veel Groningers kennen het wierdedorp Garnwerd van fietstochtjes op zondagmiddag langs het Reitdiep. Een vast onderdeel daarbij was een drankje bij het befaamde Café Hamming, dat tegenwoordig veel concurrentie heeft van Garnwerd aan zee. Veel minder bezocht is de middeleeuwse kerk van het dorp, aan het andere eind van de schilderachtige Burgemeester Brouwersstraat. De kerk werd in het tweede kwart van de dertiende eeuw opgetrokken in laat romaanse stijl. Bij de restauratie van 1976 koos men ervoor, naast de middeleeuwse oorsprong, ook de meer recente bouwgeschiedenis in het zicht te laten. Tot die tijd was de geschiedenis van de kerk afgedekt met lagen pleisterkalk.

De vermoedelijke patroon is Sint Liudger. Dit kunnen we afleiden uit het opschrift op de luiklok die tot 1888 in de toren heeft gehangen:

SANTUS * LUDGERUS * VOCOR * IOHAN * SCHONENBORCH * GOET * MI * DOE * MEN * SCHREIF * M *
CCCC * ONDE * XX * DAER * BI * LAUS * DEO *

(Sint Ludger ben ik geheten * Johannes Schonenborch goot mij in 1520)

Bouwhistorie

Na het afpellen van de pleisterlagen werd duidelijk dat de laatromaanse koorsluiting in de 13e eeuw gebouwd moest zijn. Bij het begin van het koor werd een klein venster met monochroom gebrandschilderd glas teruggevonden. Meer naar het westen zit een rechthoekige nis, misschien een hagioscoop, terwijl bij de toren zich een boog aftekent, die op een vroegere ingang kan wijzen. De grote vensters aan noord- en zuidkant zijn na de hervorming aangebracht. Het koor is aan de buitenkant vijfzijdig. Aan de binnenkant echter is de koorsluiting half rond, met hoge, ondiepe spitsboognissen als versiering. Omdat de sluiting overwelfd is geweest, lijkt het aannemelijk dat tussen de nissen colonnetten tegen de muur hebben gezeten om de druk van de gewelfribben naar beneden af te voeren.

Toren

De westwand van het schip werd in de achttiende eeuw opnieuw opgetrokken, tegelijk met de huidige zadeldaktoeren die waarschijnlijk het model van een 13^e-eeuwse voorganger volgde. De oude toren was op 8 september 1738 tijdens het luiden bij een begrafenis voor een belangrijk deel ingestort. Hierbij werden drie mannen noodlottig 'onder de puinhopen versmoort ende verplettert' terwijl twee overlevenden zwaargewond onder het puin vandaag kwamen. In de ruimte onder de toren bevinden zich een romaanse sarcofaagdeksel van Bremer zandsteen, versierd met zonneraderen, en een grafzerk voor Claes Wierts uit 1524.

Interieur

In de sfeervolle kerkruimte werd in de negentiende eeuw een wit geschilderd houten tongewelf aangebracht, nadat de oorspronkelijke gewelven waren afgebroken. Aan de zuidwand bevindt zich een eenvoudige preekstoel uit het begin van de achttiende eeuw met klassieke zuiltjes op de hoeken. Er tegenover staat een herenbank in rococostijl uit de tweede helft van de achttiende eeuw. Aan de westzijde trekt de versierde orgeltribune de aandacht met gesneden muziekinstrumenten en de wapens van Lewe en Alberda. Aan het door de Leeuwarder L. van Dam gebouwde orgel uit 1809, werden in 1867 door S. van Lekkum de drie gipsen reliëfs toegevoegd. Geloof, Hoop en Liefde. De overlevering wil dat het orgel bestemd was voor de abdijkerk van Aduard, maar dat het schip dat het vervoerde in Garnwerd in het ijs bleef steken.

Het meest opvallende onderdeel van het meubilair is de kleine maar uitbundige avondmaalstafel in Lodewijk XIV-stijl uit het derde kwart van de zeventiende eeuw. Het lindenhouten onderstel heeft zijn oorspronkelijke afwerklaag behouden en werd in 2014 gerestaureerd. De poten van de tafel hebben de vorm van een griffioen: adelaarskoppen gaan naar beneden over in een vervaarlijke klauw. In de christelijke iconografie staat de griffioen symbool voor de tweeledige natuur van Christus, namelijk de goddelijke (vogel) en de menselijke (zoogdier). Deze betekenis is weliswaar goed van toepassing op het avondmaal, maar waarschijnlijk werd de tafel pas in tweede instantie voor deze functie bestemd. Oorspronkelijk sierde hij vermoedelijk de salon van een nabijgelegen borg.

Cultuurpodium

Sinds de overdracht aan de Stichting Oude Groninger Kerken in 1973 is de Garnwerder kerk intensief in gebruik voor culturele doeleinden. Zo is de kerk onder meer vast onderdeel van de jaarlijkse ZomerJazzFietsTour.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

© SOGK 2021, herziene versie